

PRIKAZI, RECENZIJE, OSVRTI

**REVIEWS, CRITICAL NOTICES,
REFLECTIONS**

O LJUDSKOJ I BOŽANSKOJ MUDROSTI KROZ STOLJEĆA

Hrvatska filozofija od 12. do 19. stoljeća – Izbor iz djela na latinskome, ERNA BANIĆ-PAJNIĆ, MIHAELA GIRARDI-KARŠULIN, FILIP GRGIĆ, IVANA SKUHALA KARASMAN (ur.), sv. 1. – 3., Institut za filozofiju, Zagreb, 2015., 1498 str.

Tri sveska izdanja Instituta za filozofiju pod nazivom *Hrvatska filozofija od 12. do 19. stoljeća – Izbor iz djela na latinskome* nastala su iz ideje nekolicine hrvatskih znanstvenika sedamdesetih godina prošloga stoljeća. Glavnim poticajem Vladimira Filipovića, a zajedno s akademikom Veljkom Gortanom, enciklopedistom Krunom Krstićem i Šimom Jurićem započet je izbor autora i djela koji se s godinama povećavao. Izbor tekstova trideset autora i više od 1500 stranica dvojezičnoga izdanja plod je hvalevrijednoga rada uredništva u sastavu Luke Boršića, Brune Ćurka, Stipe Kutleše, Ivice Martinovića i Josipa Talange. Tri sveska su uredili Erna Banić-Pajnić, Mihaela Girardi-Karšulin, Filip Grgić i Ivana Skuhala Karasman, latinske je tekstove pregledao i prilagodio Luka Boršić, a prevelo preko trideset različitih prevoditelja: Rudolf Barišić, Luka Boršić, Irena Bratičević, Zvonimir Čuljak, Tomislav Ćepulić, Šime Demo, Mihaela Girardi-Karšulin, Branimir Glavičić, Veljko Gortan, Filip Grgić, Marija Hosu, Stjepan Hosu, Serafin Hrkać, Neven Jovanović, Antun Slavko Kalenić, Ivan Kapec, Ivan Kordić, Stjepan Krašić, Tomislav Ladan, Ivan Macan, Daniel Nečas Hraste, Željko Puratić, Teo Radić, Antun Ročić, Maja Rupnik, Šimun Selak, Ivo Stipešić, Jakov Stipišić, Zdravko Šundrica, Josip Talanga, Franjo Zenko.

Filozofi i njihova djela poredani su kronološki. Uz sam tekst stoje i biobibliografski podatci i izbor iz literature. Ipak, neprocjenjiva baština hrvatskih filozofa je daleko veća od prikazanoga. Stoga su urednici bili primorani voditi se određenim kriterijima kvalitete i reprezentativnosti teksta pa su tako neki autori poput Hermana Dalmatina, Matije Vlačića Ilirika, Frane Petrića i Ruđera Boškovića zastupljeniji od ostalih. Također, doneseni su tekstovi istih autora iz različitih razdoblja kako bi se prikazao razvoj njihove filozofske misli.

Prvi svezak počinje jedinim izvornim djelom Hermana Dalmatina *De essentiis* (*O bitima*) koje je preveo Antun Slavko Kalenić, a predstavlja spoj platonizma, aristotelizma, kršćanstva i islamske filozofije. Antologija donosi i raspravu Ivana Stojkovića *Tractatus de Ecclesia* (*Rasprava o Crkvi*) u prijevodu Tea Radića. *De mortalium felicitate* (*O sreći smrtnika*) Nikole Modruškoga u prijevodu Serafina Hrkaća približava istinsku spoznaju sreće kroz aristotelovsku i skolastičko-kršćansku spekulativnu tradiciju. Prijevod kontroverzne rasprave Juraja Dragišića *Propheticae solutiones* (*Proročanska rješenja*) donosi Stjepan Hosu. Zatim slijede dva teksta od Marka Marulića, oba u prijevodu Branimira Glavičića. Prvi je četvrto poglavlje četvrte knjige iz *De institutione bene vivendi per exempla sanctorum* (*Pouke za čestit život prema primjerima svetaca*), a drugi je peto, šesto, sedmo i osmo poglavlje četvrte knjige iz njegove rasprave *Evangelistarium* (*Evandelistar*). Izbor šestoga poglavlja iz *Expositio super Epistolam Pauli ad Romanos* (*Izlaganje o Pavlovoj Poslanici Rimljanima*) Klementa Ranjine u prijevodu Stjepana Krasića daje čitateljima i uvid u filozofske misli ovoga dubrovačkog teologa. U prvome svesku antologije nalaze se tri kronološki poredane rasprave zadarskoga liječnika, astrologa i filozofa Federika Grisogona Bartolačića. Prva je u prijevodu Tomislava Čepulića, *Speculum astronomicum* (*Astronomsko zrcalo*), a druge dvije su u prijevodu Jakova Stipišića i redakciji Ivice Martinovića, *De felicitate et humana perfectione* (*O sreći i ljudskom savršenstvu*) i *Tractatus de occulta causa fluxus et refluxus maris* (*Rasprava o tajnom uzroku morske plime i oseke*). I Ivan Polikarp Severitan pronašao je svoje mjesto u ovoj antologiji i to izborom iz *Seneca Iunioris Catonis Cordubensis Ethicorum libri quattuor cum commentariis* (*Četiri knjige Etike Seneke mlađega Katona iz Kordobe s komentarima*) u prijevodu Veljka Gortana. *Dialogus philosophandumne sit?* (*Treba li filozofirati?*) trogirskoga humanista Frana Trankvila Andreisa u prijevodu Šimuna Selaka pronalazi oslonac u antičkoj i kršćansko-moralnoj filozofiji te približava duhovno obilježje filozofije humanizma. Posljednji autor prvoga sveska je Matija Vlačić Ilirik s izborom tekstova iz tri različita djela. Prvi dio, *De materiis metisque scientiarum et erroribus philosophiae, in rebus divinis* (*O predmetima i ciljevima znanosti i o zabludama filozofije u*

božanskim stvarima) preveo je Ivan Kordić, drugi *Paralipomena dialectices* (*Dijalektičke dopune*) su preveli Josip Talanga i Filip Grgić, a treći ili *Clavis Scripturae Sacrae* (*Ključ Svetoga pisma*) je uzeto iz prijevoda Željka Puratića. Prvi svezak prikazuje izbor iz tekstova najvažnijih filozofa od 12. do 16. stoljeća, dok se drugi svezak bavi 16. i 17. stoljećem.

Drugi svezak počinje izborom tekstova Frane Petrića i to: *Discussiones peripateticae* (*Peripatetičke rasprave*) u prijevodu Ivana Kapeca i djela *Nova de universis philosophia* (*Nova sveopća filozofija*) čiji prijevod prve knjige *Panaugiae* i prve knjige *Panarchias* potpisuje Tomislav Ladan, drugu knjigu *Pampsychia* Franjo Zenko i prvu i drugu knjigu *Pancosmia* Serafin Hrkać. S obzirom na količinu teksta prikazanoga u antologiji, Petrić je jedan od zastupljenijih autora, ali ako se uzme u obzir širina interesne sfere i njegov bogati opus, čitateljima je prikazan tek djelić misli ovoga renesansnog humanista.

Filozofske misli Antuna Mede izražena su izborom triju različitih tekstova u prijevodu Antuna Slavka Kalenića. To su: *In librum duodecimum Metaphysicae Aristotelis expositio* (*Razlaganje uz dvanaestu knjigu Aristotelove Metafizike*), *In librum septimum Metaphysicae Aristotelis expositio* (*Razlaganje uza sedmu knjigu Aristotelove Metafizike*) i *Quaedam animadversiones in Praedicabilia Porphyrii* (*Novi Prijekori Porfirijevim Predikabilijama*). Andrija Dudić u znanstvenoj raspravi *De cometarum significatione commmentariolus* (*Raspravica o značenju komete*), u prijevodu Veljka Gortana i Daniela Nečasa Hraste, tretira komete kao prirodne pojave i odbija ih definirati kao vjesnike nesreća. Ivan Kavec i Neven Jovanović donose prijevod djela Pavla Skalića *Epistemon*. Filozofija Nikole Vitova Gučetića prikazana je kroz izabrane tekstove iz *Commentaria in sermonem Averrois De substantia orbis* (*Komentari na govor Averoesa O supstanciji neba*) u prijevodu Zdravka Šundrice, *Commentaria in Propositiones Auctoris de causis* (*Komentar Autorovih Postavki o uzrocima*) i *Quaestio de immortalitate intellectus possibilis contra Alexandrum Aphrodisacum* (*Pitanje o besmrtnosti mogućeg razuma protiv Aleksandra iz Afrodizijade*) u prijevodu Ivana Macana.

Širina raznorodnoga opusa Fausta Vrančića prikazana je izborom tekstova *Logica nova* (*Nova logika*) koje je preveo Tomislav Ladan. Dva

teksta Juraja Dubrovčanina – *Peripateticae disputationes* (*Peripatetičke rasprave*) u prijevodu Marije Hosu, i *Epistolarum mathematicarum seu de divinationes* (*Matematička pisma ili o divinaciji*) u prijevodu Antuna Slavka Kalenića, najjasnije opisuju djelovanje ovoga dubrovačkog filozofa kao kritičara peripatetičke filozofije i onodobnoga astrologa. Teorijska tumačenja prirodnih pojava Marka Antuna de Dominisa *De radiis visus et lucis in vitris perspectivis et iride* (*O zrakama vida i svjetla u lećama i dugi*) u prijevodu Luke Boršića objašnjavaju zašto se de Dominis smatra pretečom kasnijih znanstvenih dostignuća. Izbori tekstova Matije Frkića, *Vestigations peripateticae* (*Peripatetička istraživanja*), u prijevodu Tomislava Ladana, i *Defensio Vestigationum peripateticarum* (*Obrana Peripatetičkih istraživanja*), u prijevodu Šimuna Selaka, prikazuju peripatetičku problematiku kao središnji predmet njegovih djela. Drugi svezak završava izborom tekstova iz *Disputatio de opinione probabilis* (*Rasprava o vjerojatnom mišljenju*) Stjepana Gradića čiji prijevod donosi Veljko Gortan.

Treći svezak obuhvaća izbor djela 18. i 19. stoljeća, a počinje Franjom Jambrehovićem. Irena Bratičević prevodi dio o fizici iz prvoga tiskanog filozofskog djela u kontinentalnoj Hrvatskoj – *Philosophia peripatetica* (*Peripatetička filozofija*). Misli Oktavija Jankovića Spandera izražene u *Prolegomenon biblicae sapientiae et Scoticae disciplinae* (*Predgovor biblijskoj mudrosti i Skotovoju nauci*), u prijevodu Veljka Gortana, jasno prikazuju filozofsko i teološko učenje u duhu posttridentske katoličke obnove. Filozofija Benedikta Rogačića prikazana je u antologiji kao predgovor čitatelju *Euthymia sive de tranquillitate animi carmen didascalicum* (*Eutimija ili poučna pjesan o duševnom miru*), u prijevodu Maje Rupnik i Šime Deme. Izbor iz *Elementa peripathetica iuxta mentem subtilissimi doctoris Joannis Duns Scoti* Andrije Kačića Miošića, pod nazivom *Parva logica* (*Mala logika*) u prijevodu Ivana Kapeca, prikazuje autora kao sljedbenika aristotelovske filozofije. Josip Zanchi je predstavljen u antologiji kroz dva odlomka svojih tekstova: iz svoga udžbenika *Physica* (*Fizika*), u prijevodu Irene Bratičević, i *Philosophia mentis et sensuum* (*Filozofija uma i mišljenja*), u prijevodu Irene Bratičević i Tea Radića. Najistaknutiji filozof ove antologije je Ruđer Josip

Bošković s čak pet različitih odlomaka tekstova. Uzimajući u obzir njegov cjelokupni opus, prikazana materija je tek maleni, ali reprezentativni dio Boškovićeve filozofske misli. Antologija donosi odlomak *De viribus vivis* (O živim silama) i *De continuitatis lege* (O zakonu neprekidnosti) u prijevodu Josipa Talange, *De lege virium in natura existentium* (O zakonu sila koje postoje u prirodi) u prijevodu Rudolfa Barišića, *Supplementum ad librum primum* (Dodatak na prvu knjigu) u prijevodu Zvonimira Čuljka i *Theoria philosophiae naturalis* (Teorija prirodne filozofije) u prijevodu Jakova Stipišića. Stihovi *Philosophiae versibus traditae* Benedikta Staya, koje je preveo Tomislav Ladan, jasno su ogledalo Stayerova zanimanja za Boškovićevu i Newtonovu prirodnu filozofiju. Antologija donosi i odlomak iz filozofsko-estetičkoga traktata brata Benedikta Staya, Kristofora Staya, *De poesi didascalica dialogus* (Razgovor o poučnom pjesništvu). Izbor teksta iz *Philosophicum specimen de homine* (Filozofski ogled o čovjeku) Andrije Dorotića, u prijevodu Tomislava Čepulića, i *De humanae naturae physicis actionibus* (O fizičkim djelatnostima ljudske duše), u prijevodu Irene Bratičević, daje samo maleni uvid u spoznajnoteorijsku problematiku ljudske duše. Posljednji autor trećega sveska, a samim tim i ove antologije, je Simeon Čučić. Odlomak iz njegova kompendija filozofije, *Philosophia critice elaborata* (Kritički obrađena filozofija) u prijevodu Ive Stipešića, jasno prikazuje njegovu podjelu, povijest i shvaćanje filozofije.

Samo taksativno nabranje tekstova u antologiji *Hrvatska filozofija od 12. do 19. stoljeća – Izbor iz djela na latinskome* daje jasnu sliku o kakvu impozantnom projektu je riječ. Samim tim neki filozofi su se morali izostaviti, a neke filozofske misli uvrštenih autora su reducirane. Ipak iznesena građa te mnogostruka korist dvojezičnoga izdanja različitih grana znanosti otvara novi pristup našoj neprocjenjivoj filozofskoj, književnoj i znanstvenoj baštini, stoga se još jedanput možemo uvjeriti u širinu i plodnost ove žetve.

JELENA OSTOJIĆ

NAČINI ČITANJA KNJIGE PRIRODE

LUKA BORŠIĆ – IVANA SKUHALA KARASMAN – FRANJO SOKOLIĆ (ur.), *Physics and Philosophy*, Institute of Philosophy, Zagreb, 2015., 117 str.

Knjiga *Physics and Philosophy* nastavak je publikacija Instituta za filozofiju u Zagrebu na engleskome jeziku, a nastala je kao rezultat kolokvija održanoga na Sveučilištu u Splitu 8. i 9. srpnja 2015. Cilj ove publikacije je uspostaviti i njegovati dijalog između filozofa i prirodnih znanstvenika u Hrvatskoj koji nije na zadovoljavajućoj razini. Nedostatak dijaloga je jedan od razloga što je ovaj odnos pun predrasuda, pa tako prirodni znanstvenici često na filozofiju gledaju kao na nešto ne baš pretjerano korisno, dok se s druge strane stvara slika o tome kako su prirodne znanosti previše specijalističke i ne pomažu rješavati bitna pitanja koja se postavljaju pred čovjeka kao misleće biće. Stoga je cilj ove knjige razmotriti neke aktualne probleme koji se tiču i fizike i filozofije te pokušati ponuditi smjernice za daljnje istraživanje na ovome području. Knjiga se sastoji od osam priloga od kojih se svaki bavi jednim ili više prirodno-filozofskih problema.

Knjigu otvara članak Luke Boršića naslovljen „Some roots of modern philosophy of nature“. Autor se bavi počecima moderne znanosti kroz stavove Galilea Galileija te nekih drugih renesansnih mislitelja kao što bi bili Mario Nizolio, Francesco Patrizi te Jacopo Mazzoni. Misao vodilja, zajednička svim spomenutim filozofima, kritika je aristotelizma, filozofije prirode koja se uzimala kao kanon do pojave kartezijanizma te učenja Isaaca Newtona.

Sljedeći članak potpisuje autorski par Berislav Žarnić i Lovre de Grigono, a tema je usporedba misli Ludwiga Wittgensteina iz njegova djela *Tractatus logico-philosophicus* i nekih elemenata kvantne fizike, odnosno pojma kvantne superpozicije. Autori tvrde kako glavne teze *Tractatusa* nisu skladne s tezama kvantne mehanike te kako ih treba rekonstruirati.

Treći se članak bavi pojmom kvantnoga multisvemira kako ga je predstavio David Deutsch, a potpisuje ga Marko Uršić. Autor će u članku

zamisao multisvemira usporediti s zamisli mogućih svjetova u modalnoj logici, kako su ih opisali David Lewis i Saul Kripke. Kako u modalnoj logici postoji realističko tumačenje mogućih svjetova, koje moguće svjetove shvaća kao stvarno postojeće, tako će i Deutsch mnoštvo svemira shvatiti kao stvarno postojeće, a ne samo kao mogućnosti. Uršić u članku prikazuje Deutschovu teoriju o svemiru kao Cjelini i ukazuje na neke nedostatke Deutschove teorije.

Članak „Quantum mechanics and the reality of quantum states“ autora Dubravka Horvata i Zorana Narančića bavi se nekim problemima odnosa između matematičkoga formalizma kvantne mehanike i pojava koje ova teorija opisuje. U središtu rasprave je pitanje o tome nude li kvantna stanja vjernu predodžbu stvarnosti ili samo kodiraju partikularno znanje promatrača. Autori će naglasiti kako se iz odgovora na ovo pitanje može iščitati pripadajući realistički ili antirealistički stav.

Tomislav Živković u svome članku analizira jedan od temeljnih problema filozofije prirode, problem uzročnosti te s njim povezan problem determinizma. Autor će istaknuti kako teza Davida Bohma o skrivenim varijablama, koje bi poimanje svemira u okvirima kvantne mehanike svele na determinističko poimanje klasične fizike, nije održiva. Autor tvrdi kako opis svemira ne može u potpunosti biti deterministički te kako je neki vid neodlučnosti koju pruža kvantna teorija neizbježan.

Članak veoma privlačnoga naziva, „Nothingness in physics and philosophy“ u potpunosti ne ispunjava svoj zacrtani cilj. Naime, autor članka analizira pojam vakuuma te pokazuje kako je razvoj kvantne fizike pokazao kako vakuum uopće nije prazan prostor, da su unutar njega otkrivene virtualne čestice s različitim, često jako kratkim, životnim vijekom. Usporedba s filozofskim pojmom Ništa u većoj mjeri je izostala.

Članak autora Dragana Poljaka, Franje Sokolića te Mirka Jakića bavi se pojmom vremena iz perspektive fizike i filozofije. U članku se naglašava kako neki fizikalni fenomeni ukazuju na postojanje linearnosti vremena, „strijele vremena“ kako ju je nazvao Arthur Eddington, a ova koncepcija suočena je s zamisli o nestvarnosti prolaska vremena i promjene koju je zastupao McTaggart, a i za koju se mogu pronaći neki argumenti unutar fizikalnih teorija.

Posljedni članak naslovljen je „Basic concepts of physics“, a autor mu je Franjo Sokolić. U članku se može pronaći kratak povijesni prikaz osamostaljenja fizike od filozofije te je naglasak postavljen na glavne točke u tome procesu, kao što bi bile kopernikanska revolucija, njutnovska fizika te relativistička fizika kao odgovor na neke nedostatke Newtonove teorije.

Zaključno se može reći kako knjiga može poslužiti kao dobar uvod u problematiku odnosa fizike i filozofije i za filozofe i za fizičare, a jako dobar opći dojam narušavaju pravopisne i gramatičke pogreške u nekim tekstovima te neke očite pogreške u tipkanju.

MATE PENA VA

IN MEMORIAM

Ivan Macan

(1939. – 2015.)

Dana 17. rujna 2015. preminuo je profesor filozofije na Filozofskome fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu isusovac pater Ivan Macan. Rođen je 29. lipnja 1939. u Hrvatskome zagorju u općini Pregrada. Nakon što je položio ispit zrelosti na Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji u Zagrebu, upisao je studij filozofije na Filozofskome institutu Družbe Isusove u Zagrebu. Završivši trogodišnji filozofski studij, nastavio je sa studijem teologije na Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Innsbrucku u Austriji. Najprije je na tome sveučilištu magistrirao i potom doktorirao (1974.) temom vezanom za teoriju značenja kod Ludwiga Wittgensteina. Poslije povratka sa studija predavao je na Filozofsko-teološkome institutu Družbe Isusove u Zagrebu, kasnije Filozofskome fakultetu Družbe Isusove te na Visokoj bogoslovskoj školi u Sarajevu (1975. – 1981.). Izabran je u zvanje docenta (1975.), izvanrednoga profesora (1981.) i redovitoga profesora (1989). Predavao je i na Hrvatskim studijima u Zagrebu predmet Neoskolastika u Hrvatskoj (1995. – 1997.).

Uz nastavne i znanstvene aktivnosti obnašao je i važne funkcije u akademskoj zajednici i u isusovačkome redu. Obnašao je dužnost ravnatelja Filozofskoga studija na Filozofsko-teološkom institutu Družbe Isusove (od 1983.) i bio je prvi dekan Filozofskoga fakulteta Družbe Isusove (1989. – 1995.). Također je bio član (od 1993.) i predsjednik Hrvatskoga filozofskog društva (1995. – 1997.), rektor isusovačkoga Kolegija (1981. – 1988. i 2000. – 2015.), provincijal Hrvatske pokrajine Družbe Isusove (1999. – 2005.) i zamjenik velikoga kancelara Filozofskoga fakulteta Družbe Isusove, član Društva europskih isusovačkih filozofa.

Kao filozof bavio se teorijom spoznaje, socijalnom etikom i suvremenom filozofijom posebno njezinom poviješću. Objavljivao je u časopisima *Obnovljeni život*, *Disputatio philosophica*, *Bogoslovna smotra*, *Filozofska istraživanja* te u zbornicima radova sa znanstvenih skupova. Napisao je i objavio knjige: *Wittgensteinova teorija značenja* (1996.),

Filozofija spoznaje (1997.), *Socijalna etika i druge studije* (2002.) i *Uvod u tradicionalnu logiku* (2005.).

Bio je jedan od najboljih poznavatelja i promicatelja misli L. Wittgensteina kod nas i nastojao je toga mislioca približiti svojim studentima i čitateljima. Ukazivao je na nedovoljno zanimanje za toga istaknutog i važnog filozofa 20. stoljeća. U njegovim djelima tražio je Wittgensteina kao religioznoga čovjeka. U djelu *Filozofija spoznaje* pristupa spoznajnomu problemu s problemskoga i kritičkoga te povijesnoga gledišta. Analizirajući pojam istine priklanja se teoriji korespondencije. Pri tome pokazuje dobro poznavanje tih problema kod domaćih i svjetskih filozofa. Njegov *Uvod u tradicionalnu logiku* posvećen je isključivo studentima jer je on predavao i logiku. Macan ukazuje na važnost pomalo zaboravljene i zanemarene tradicionalne logike u suvremenoj nastavi. Nastoji ukazati na važnost filozofskih rasprava (*disputatio philosophica*) za što je logika osnova. Iako se knjiga bavi tradicionalnim temama logike pojmom, iskazom i zaključkom, on nastoji istaknuti važnost iskazne i predikatne logike što je samo kratki pregledni uvod u ozbiljniji studij logike. Macan je pisao i o odnosu filozofije i teologije i ukazivao na opravdanost metafizičkih iskaza. Postavio je sedam teza koje upućuju na tu opravdanost.

Pitanja socijalne etike Macan je obradio naglašavajući one pristupe koji su bliski kršćanski usmjerenim filozofima. Tematizirao je pitanja ljudskoga dostojanstva, ljudskih prava, totalitarizama i sl. Rasprava o društvu temelji se na kršćanskome viđenju zdravoga društva zasnovanoga na kršćanskome humanizmu. Kršćansku filozofiju opravdavao je ne samo na praktičnoj nego i na teorijskoj razini.

Macana se ne može, kao filozofa i profesora, gledati samo iz perspektive njegovih profesionalnih dužnosti nego prije svega kao čovjeka koji će studentima i svima koji su ga susretali i poznavali ostati u sjećanju kao čovjek posebnoga stila, humora, kritičkih, a ponekad i manje dobrodošli primjedbi. Studenti su ga manje poznavali kao ljubitelja glazbe, a čak je vodio i pjevanje bogoslova i dirigirao. O njemu su izrekli najiskrenije doživljaje, o tome tko je za njih bio profesor Macan. I autor ovih redaka ima zahvaliti njegovoj susretljivosti i nagovoru za honorarni

angažman na Filozofskome fakultetu Družbe Isusove gdje sam se kao predavač zadržao gotovo četvrt stoljeća. Macan je uvijek i u svim poslovima i na svim funkcijama u vidu imao zajedništvo studenata i profesora po čemu je inače FFDI bio i ostao poznat. U tome zajedničkom traženju istine i smisla Macan je ostao pravi isusovački redovnik vjeran svom svećeničkom pozivu.

STIPE KUTLEŠA

IN MEMORIAM

Jaakko Hintikka

(1929. – 2015.)

It is said that great men live forever. This most certainly applies to professor Hintikka, who was indeed a man of such kind. That is why it could be said that August 12th, 2015 marked the end of an era. On that day, after a shorter illness, Jaakko Hintikka, a world renowned Finnish philosopher, died at the age of 86. He was best known for his contributions to philosophical disciplines such as logic, philosophy of science, philosophy of language, epistemology, philosophy of mathematics and some other related areas. Specifically, his contributions include tree methods, possible-world semantics of modal logic, epistemic logic, IF-logic, game-theoretical semantics, interrogative model of inquiry and much more. He also wrote extensively about philosophers such as Aristotle, Descartes, Kant, Peirce, Frege and Wittgenstein. His works include over 40 books, some of which are *Knowledge and Belief* (1962), *Models for Modalities* (1969), *Investigating Wittgenstein* (1986, co-authored with Merrill B. Hintikka), *The Principles of Mathematics Revisited* (1996) and *Socratic Epistemology* (2007). Besides this, he wrote several hundred scientific articles dealing with almost every philosophical discipline.

He studied philosophy at the University of Helsinki, where he earned a doctoral degree in 1953. After that he worked at Harvard University, University of Helsinki, Stanford University, Florida State University and Boston University, until his retirement in 2014. He was the Editor in Chief of the journal *Synthese* from 1965 to 2002.

Even though he was a pioneer in many branches of his interest, he never neglected the role of tradition in philosophy, as he even named his method of investigative inquiry *Socratic*. This is one of the places where his greatness could be best observed, because he did not choose to ignore the philosophical tradition and concentrate only on novel problems and their solutions. In fact, many of his solutions to philosophical

problems echoed with connections to philosophical tradition. His figure should be a signpost for all who deal with philosophy, showing that the subject matter that one does is not that important, as long as the work being done is on the highest possible level.

MATE PENAVAL